

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-34>

УДК 338.5:631/635(045)

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПРОДУКЦІЮ АПК FEATURES OF PRICING FOR AGRICULTURAL PRODUCTS

Кирилюк Ірина Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3365-7239>

Трохименко Андрій Сергійович

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5065-5070>

Kyryliuk Iryna, Trokhymenko Andrii

Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

У сучасних умовах ціни на продукцію АПК не є стабільними. Економічна ситуація в країні призводить до високої конкуренції на ринку сільськогосподарської продукції. Оскільки ціни на зерно для усіх підприємств майже однакові, фермерським господарствам слід уникати високих витрат на вирощування зернових та технічних культур задля конкурентоспроможності підприємства. Собівартість вирощування та зберігання зерна зростає, тому постає питання, чому так відбувається. У даній статті проаналізовано актуальні проблеми ціноутворення на продукцію сільського господарства в Україні. Виявлено основні причини диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію. З'ясуємо проблеми і особливості з якими стикаються сільгоспвиробники під час формування ціни. Проаналізовано вплив державного регулювання на ціноутворення продукції АПК та запропоновано варіанти регулювання цін.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, попит, пропозиція, ціноутворення, земля, витрати, прибуток.

На сегодняшний день, мы видим, что цены на продукцию АПК не является стабильными. Экономическая ситуация в стране приводит к высокой конкуренции на рынке сельскохозяйственной продукции. Так как цены на зерно для всех предприятий почти одинаковые, поэтому фермерское хозяйство следует избегать высоких затрат на выращивание зерновых и технических культур для конкурентоспособности предприятия. Себестоимость выращивания и хранения зерна растет, поэтому возникает вопрос, почему так происходит. В данной статье проанализированы проблемы от чего зависит цена на продукцию сельского производства в Украине. Выявлены основные причины диспаритета цен на сельскохозяйственную продукцию. Выясним проблемы и особенности с какими сталкиваются сельхозпроизводители во время формирования цены. Проанализировано влияние государственного регулирования на ценообразование продукции АПК та предложили варианты урегулирования цен.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, спрос, предложение, ценообразование, земля, расходы, прибыль.

To date, we see that prices for agricultural products are not stable. The result of enterprises depends on how competently enterprises set prices for their own products and services. However, setting the price of goods and services is not easy, because a large number of factors affect the price of goods and services. Pricing – is a very complex process. The choice of the general direction in pricing, the main approaches to determination of the prices for new and already issued for the purpose of increase of volumes of realization, a commodity turnover, increase of manufacture and strengthening of market positions of the enterprise is provided on the basis of marketing. Prices serve the entire turnover of the purchase and sale of goods, and pricing is a key tool available to the company. Based on what method of pricing will be used by enterprises in their activities, will depend on the development and operation of the entire enterprise. The cost can be formed by the number of costs in the manufacture of goods, and the next day its price will depend on the actions of consumers. Thus, when setting the price of their own goods and services, companies need to analyze all the factors that may affect, and determine the value so that companies can make a profit. The economic situation in the country leads to high competition in the market of agricultural products. Since grain prices are almost the same for all enterprises, farms should avoid high costs for growing grain and industrial crops in order for the enterprise to be competitive. The cost of growing and storing grain is growing, so the question arises why this is happening. This article analyzes the current problems on which the price of agricultural

products in Ukraine depends. Consider the dependence of pricing on the season and on climate change and weather for cereals and industrial crops. The main reasons for the disparity in prices for agricultural products are identified. Let's find out the problems and features that farmers face during price formation. The influence of state regulation on the pricing of agricultural products is analyzed and options for price regulation are proposed.

Keywords: agricultural products, demand, supply, pricing, land, costs, profit.

Постановка проблеми. Цінова політика підприємства означає вибір ціни реалізації товарів або послуг залежно від кон'юнктури на ринку і цілей підприємства, які забезпечують отримання запланованого обсягу прибутку та вирішення інших стратегічних і оперативних завдань.

Основне завдання цінової політики – управління конкурентоспроможністю товарів і послуг [1, с. 87]. Це завдання може бути розділене на дві задачі: управління внутрішніми факторами конкурентоспроможності (прибутковістю виробництва), управління зовнішніми факторами конкурентоспроможності (ціновою привабливістю товару або послуг для споживача). Ми розглянемо зовнішні фактори, які впливають на ціноутворення продукції АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато авторів, українських та іноземних, працюють у напрямі виявлення особливостей ціноутворення на продукцію АПК, серед яких є: О. Баєва, О. Бариллович, О. Боднар, О. Васильченко, С. Демяненко, Є. Кирилук, Р. Левкіна, А. Левкін, Н. Притула, О. Радченко, П. Саблук, О. Шпичак та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри те, що існує велика кількість наукових праць за тематикою ціноутворення на продукцію АПК, існує необхідність більш детального розкриття теоретичної бази проблематики ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є розкриття особливостей ціноутворення на сільськогосподарську продукцію.

Викладення основного матеріалу. Відмінною рисою сільськогосподарського ринку є його близькість до ринку вільної конкуренції. Звідси впливають багато проблем ціноутворення. Сільськогосподарська продукція майже однорідна та стандартизована, тому виробник має обмеження щодо реклами своєї продукції. Важко відокремити властиві вашому товару якості. Наприклад, кожне зерно має бути стандартним та унікальним, без додаткових особливостей.

Ринок сільськогосподарської продукції уособлює багато відносно невеликих виробників, а це означає, що не існує ефекту від масштабу, під час якого зменшуються вироб-

ничі витрати та підвищується конкурентоспроможність завдяки виробництву на великих потужностях [2, с. 72].

Це означає, що відсутні вхідні бар'єри, і вийти на цей ринок порівняно легко. У сільськогосподарському виробництві немає патентів на технології, що також полегшує проникнення на ринок.

Слід зазначити, що одна з особливостей ринку сільськогосподарської продукції – помітне державне регулювання (дотації, фінансово-кредитна політика, пільгові податки, пільгові ціни на електроенергію, паливо і мастильні матеріали тощо). Це впливає на ринкову ціну, роблячи її не повною мірою залежною від співвідношення попиту і пропозиції.

Для попиту на сільгосппродукцію характерною є низька еластичність за ціною (в середньому коефіцієнт цінової еластичності дорівнює 0,3). Товарна пропозиція також низькоеластична, але показник еластичності дещо більший, ніж показник еластичності попиту – (близько 0,7) [3, с. 32].

Перетин низькоеластичних кривих попиту і пропозиції визначає ціну сільгосппродукції в даний момент часу (P). При цьому рівень цін на сільгосппродукцію загалом, через низьку еластичності її попиту й пропозиції, є нижчим, ніж рівень середніх цін в економіці країни. Тому тенденція зміни цін на продовольство – це тенденція зниження ціни. Причини цього наступні.

Чисельність населення постійно збільшується (незважаючи на тимчасові спади, як це відбувається в Україні в останні роки), реальні доходи людей зростають (теж як закономірність). Ця обставина дозволяє при тих же цінах пред'являти попит на велику кількість продуктів харчування. Однак чисельність населення і його доходи ростуть, як правило, дуже повільно. Тому крива попиту зміщується вправо незначно. Зрушення ж кривої пропозиції за аналогічний період часу, як правило, значно більше за рахунок більшої еластичності. Це визначає знижувальну тенденцію рівноважних ринкових цін на продукцію сільського господарства.

Такий стан є великою проблемою для сільського господарства. Коли середні ціни

в економіці країни мають тенденцію до підвищення, а в сільському господарстві – до зниження, неминуче виникають проблеми порушення паритету цін. У ресурсовиробничих галузях АПК, які працюють в умовах олігопольного ринку, ціни можуть час від часу підвищуватися, в маркетинговій сфері вони також можуть зростати, а ось в сільському господарстві це робити важко. Виникають так звані «ножиці цін».

До ринкової трансформації економіки співвідношення між цінами в сільському господарстві та іншими галузями, що контактують із ним, утримувалося директивним шляхом. Трактори, комбайни, добрива розподілялися за фондами вольовими рішеннями. Із бюджету виділялися дотації, що підтримують сільське господарство. Це було можливо лише в умовах загальної байдужості до таких категорій, як ціни, дохід, прибуток. Ринкова економіка починає «все розставляти на свої місця», і «ножиці цін» проявилися дуже швидко. Їх прояв настільки очевидний і нещадний, що сьогодні практично жодне сільськогосподарське підприємство (не кажучи вже про фермерів) не в змозі купити трактор чи комбайн. Таке становище призвело сільське господарство України до глибокої кризи [4, с. 62].

Вирішення проблем раціонального ціноутворення в сільському господарстві може бути двояким. Перший шлях – не втручатися в природний хід подій. Тоді більшість господарств розориться за рахунок жорсткої конкуренції, люди втратять роботу, знайти яку в умовах сільської місцевості практично неможливо. Другий шлях – державне регулювання і державна підтримка сільськогосподарських підприємств, які можуть впливати на обсяг попиту і товарної пропозиції продовольства, на рівень роздрібних цін [5, с. 135].

Зрозуміло, що вимоги ринку в цьому випадку ігноруються. Тут можуть бути також два варіанти: зниження попиту за рахунок пільгового або безкоштовного шкільного харчування, надання допомог малозабезпеченим сім'ям та безробітним, безкоштовне харчування в лікувальних установах. Другий варіант пов'язаний з обмеженням посівних площ, субсидіями держави на покриття різниці між закупівельними та ринковими цінами, тобто в одному випадку державна допомога надається споживачам, в іншому – виробникам.

Таким чином, цінова політика в сільському господарстві та інших сферах агробізнесу повинна проводитися з урахуванням зазначених особливостей.

Важливим фактором виробництва та чинником ціноутворення на сільськогосподарську продукцію є земля. В сільському господарстві головним засобом виробництва є земля, яка кількісно обмежена. Тому на процес ціноутворення в сільському господарстві також впливає монополія на землю як на об'єкт господарювання. Вона полягає в тому, що якщо будь-якою земельною ділянкою володіє певне сільськогосподарське підприємство, то інші сільськогосподарські підприємства даною ділянкою землі користуватися не можуть. Земля неоднорідна і зумовлює різну ефективність виробництва, наприклад, залежно від родючості. Однак кількість кращих ділянок землі обмежена і вони не можуть бути створені за бажанням людей, тому земля є продуктом природи, а не результатом праці людини.

Якщо певне підприємство зайняло родючу ділянку землі, то інші сільськогосподарські підприємства вимушені користуватися менш родючими ділянками землі. В інших галузях, в яких земля не виступає як засіб виробництва, такої монополії немає. Там, зокрема, якщо існує якийсь дуже ефективний засіб виробництва, то теоретично його може мати будь-яке підприємство. Тому, на відміну від землі, на інші засоби виробництва відсутня монополія на їх володіння і користування [5, с. 136].

В результаті сільськогосподарські підприємства, яким дісталися найбільш родючі ділянки землі, мають більш сприятливі умови для здійснення процесу виробництва. Вони з одиниці земельної площі отримують більшу кількість продукції і, відповідно, у них витрати на одиницю виробленого продукту будуть найменшими.

Тим часом кількість кращих, найбільш родючих ділянок землі обмежена. Кількість виробленої на них продукції недостатньо для задоволення суспільного попиту. Тому, щоб задовольнити суспільний попит на сільськогосподарську продукцію, необхідно використовувати і менш родючі ділянки землі. Однак на них, в силу названих об'єктивних умов, будуть вищі витрати виробництва. Але найгірші ділянки землі можуть використовуватися в сільськогосподарському виробництві тільки в тому випадку, якщо ринкова ціна буде достатньою, щоб можна було покрити витрати виробництва і отримати прибуток.

В силу об'єктивних природних відмінностей земельних ділянок і наявності монополії на землю як на об'єкт господарювання своєрідно відбувається процес ціноутворення на сіль-

ськогосподарську продукцію. Ринкова вартість на продукцію сільського господарства формується не за середніми витратами, як в більшості інших галузей народного господарства, а за максимальними витратами праці, які утворюються на гірших ділянках землі. Як відомо, формування ціни за середніми витратами виступає найважливішим фактором зростання продуктивності праці, зниження витрат виробництва. Ті підприємства, у яких індивідуальні витрати виявляються вищими за середні (суспільно необхідних) витрат по галузі, залишаються без прибутку або стають збитковими і банкрутують. Тому визначення ринкової вартості на основі суспільно необхідних або середніх витрат виступає в якості об'єктивної необхідності для підприємств підвищувати продуктивність праці і знижувати свої індивідуальні витрати на виробництво продукції [4, с. 65].

На перший погляд, може здатися, що в сільському господарстві дана об'єктивна необхідність в підвищенні продуктивності праці і зниження витрат відсутня, бо ціни на продукцію в названій галузі визначають не за середніми, а найбільшими затратами праці. Тому будь-яке сільськогосподарське підприємство автоматично має бути прибутковим і йому не загрожуватиме банкрутство.

Тим часом, внутрішньогалузева конкуренція існує і в сільському господарстві. Тут відбуваються такі ж процеси, як і в більшості інших галузей народного господарства. Витрати виробництва в сільському господарстві лише частково формуються за рахунок об'єктивних природних відмінностей землі. Значна їх частка визначається і іншими факторами, які є результатом використання більш продуктивних сільськогосподарських засобів виробництва, застосування наукових досягнень, кращої організації праці тощо. Тому

ціни, які формуються на основі витрат на гірших землях, в свій основі мають такі ж середні витрати, які утворюються на основі індивідуальних витрат підприємств, що функціонують на даних ділянках землі [4, с. 66].

Висновки. Ціна є однією з найважливіших економічних категорій товарного виробництва і обміну. У ній виявляються особливості низки економічних законів, органічно властивих товарному виробництву – закону вартості, закону попиту і пропозиції, закону грошового обігу. Вона повинна відображати суспільно необхідні витрати праці.

Сільськогосподарське виробництво має відмінні риси від промисловості та інших галузей, що позначається на особливостях формування цін в ринкових умовах. З одного боку, повинен спрацьовувати механізм саморегулювання цін, а з іншого – вони повинні базуватися на рівні суспільно необхідних витрат праці.

Як показав теоретичний аналіз, низька ефективність сільськогосподарського виробництва зумовлена диспаритетом цін. Основними причинами диспаритету цін є низький платоспроможний попит населення, монополізм переробних підприємств і оптово-роздрібною торгівлі, пасивність держави в регулюванні цін на сільськогосподарську продукцію. Регулювання цін держава може здійснювати через встановлення гарантованих цін, які можуть застосовуватися при здійсненні інтервенцій, забезпеченні безкоштовного шкільного харчування, наданні допомоги мало-забезпеченим сім'ям та здійсненні поставок продуктів харчування до лікарень.

Земля є ключовим чинником ціноутворення на продукції АПК. Існують більш родючі землі і менш родючі. Менш родючі землі можуть використовуватись лише в тому випадку, коли собівартість вирощування не буде перевищувати вартість реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Васильченко О.О., Баєва О.І. Особливості застосування методів ціноутворення на продукцію підприємств АПК України. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 2. № 1. С. 86–93.
2. Радченко О.П., Сурмай О.О. Удосконалення механізмів ціноутворення на продукцію аграрних підприємств. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2019. Том 18. Вип. 1. С. 69–80.
3. Левкіна Р.В., Левкін А.В., Котко Я.Ю. Особливості ціноутворення на органічну аграрну продукцію. *Вісник ХНТУСГ*. 2016. Вип. 171. С. 26–34.
4. Довжик О.О. Аналіз особливостей ціноутворення в Україні та еквівалентність міжгалузевого товарообміну. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 61–66.
5. Філатова А.В. Особливості ціноутворення на ринку посівного матеріалу кукурудзи. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 134–138.

REFERENCES:

1. Vasylychenko O.O., Bayeva O.I. (2015) Osoblyvosti zastosuvannya metodiv tsinoutvorennya na produktsiyu pidpryyemstv APK Ukrainy [Features of application of pricing methods for products of agro-industrial enterprises of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats' Tavriys'koho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 2, no. 1, pp. 86–93.
2. Radchenko O.P., Surmay O.O. (2019) Udoskonalennya mekhanizmiv tsinoutvorennya na produktsiyu ahrarnykh pidpryyemstv [Improving pricing mechanisms for products of agricultural enterprises]. *Rynkova ekonomika: suchasna teoriya i praktyka upravlinnya*, vol. 18, no. 1, pp. 69–80.
3. Levkina R.V., Levkin A.V., Kotko Ya.Yu. (2016) Osoblyvosti tsinoutvorennya na orhanichnu ahrarnu produktsiyu [Features of pricing for organic agricultural products]. *Visnyk KHNTUS*, vol. 171, pp. 26–34.
4. Dovzhyk O.O. (2017) Analiz osoblyvostey tsinoutvorennya v Ukraini ta ekvivalentnist' mizhhaluzevoho tovarobminu [Analysis of pricing features in Ukraine and equivalence of intersectoral trade]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 15, pp. 61–66.
5. Filatova A.V. (2020) Osoblyvosti tsinoutvorennya na rynku posivnoho materialu kukurudzy [Features of pricing in the market of corn seed]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 12, pp. 134–138.